

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi római kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt

Ugy a lap szellemi részét illető czikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés“ szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

Folyó évi szeptember hó 17-én lesz első évfordulója azon örvendetes és a terjedelmes erdélyi egyházmegye tényes történetében nem kis jelentőségű eseménynek, hogy Ft. **Lönhart Ferencz** püspök ur ó nagyméltósága erdélyi püspöki székébe a kellő fénnel és pompával, a hívők nagy sokaságának élénk részvéte mellett beiktattott.

Általános volt a meglegedés, közös az öröm és lelkesedés, midőn Erdély katolikus hívőinek ezrei az elárvult püspöki Széken **Lönhart Ferencz** nagyprépostot és segédpüspököt üdvözölhették. S miért? Mert az erdélyi egyházmegyének, specialis viszonyainál fogva, azoknak megfelelő specialis igényei, szükségletei vannak, melyeknek óhajtott módóni kielégítését csak egy oly egyéntől várhaták, ki ezen viszonyokkal teljesen ismeretes, kinek ezen szükségletekről bő és közvetlen tapasztalata van.

És egy ilyen egyént ismertek föl Erdély katolikusai az ujonnan beiktatott püspök, **Lönhart Ferencz** jól ismert és közkedveltségű személyében; ki, mint az erdélyi egyházmegyének nemcsak papja, de szülöttje is; mint olyan, a ki szerencsés volt ezen egyházmegyének kormányzásában három nagynevű püspök-előde mellett tevékeny részt venni: bő alkalommal birt ezen különleges viszonyokat megismerhetni, ezen igényekről és nagymérvű szükségletekről magának tiszta tudomást szerezhetni; nem másoknak információja után, hanem közvetlen tapasztalatból.

S vajjon most, egy hosszú év lefolyása után kevesebb okunk van-e a közörömré, az általános meglegedésre? Midőn legvérmesebb reményeinket is valósulni szemléljük; midőn jogos igényeinket igazságos elismerésben, méltányos kielégítésben részesülni látjuk; midőn oly sok nemű szükségleteinket naponkint fogyni, kevesbedni tapasztaljuk. Igen, midőn egy év tapasztalatai alapján a történetíró legszentebb meggyőződésével, a bíró szreahajlatlan ítéletével constatálhatjuk, hogy az erdélyi egyházmegye egy új püspökéhez fűzött minden reményében áldásdus kielégítést nyert.

Hadd szálljon tehát újból bérczről-bérczre a hívők ezreinek Hosannája; töltse be ma újból kies völgyeinket a hü nyáj üdvkiáltása; zengjük ma mindnyájan örömtelien s zengje vissza a Bucsesd és a Szurul ezerszeresen: *Éljen Lönhart Ferencz Erdély kegyes Főpásztora és Atyja!!!*

Midőn pedig ezen legtisztább közörömet tolmácsolhatni szerencsések vagyunk, sietünk egyszerűs mind nagylelkű Maecenásunk iránti őszinte hálánk- és hódolatunknak ez alkalommal azáltal is némi kitejezést adni, hogy a nagynevű püspök-elődeinek dicső emlékeiből ügyes kéz által font diszes koszorut ime itt kezeibe letesszük.

Az erdélyi püspökök az újabb alapítás korszakából.

(1616—1882.)

A Kolozsvárt 1556-ban sz. Katalin napján tartott országgyűlésen eltörölt erdélyi püspökség visszaállítására többször történtek kísérletek.

Igy *Báthori Zsigmond* erdélyi fejedelem 1597-ben kezdte a saecularizáltatott püspökséget visszaállítani és e célra a székesegyházi templom kiengeszteltesét eszközölvén, azt a katolikus istenítisztelet megtartására átadatni rendelte; de nem eléggé szilárd lévén alapítványa, intézkedése az óhajtott tartósságot nem nyerhette meg.

A második kísérletet II. *Rákoczy Ferencz* tette 1707-ben Maros-Vásárhelytt, midőn fejedelmi beiktatása előtt a szokásos hitlevél készült, miről ő maga „Emlékiratában” ezeket mondja: „Mindent szépen elegyengettünk, kivévén, hogy semmikép sem birhattam rá a rendeket, hogy a katolikus püspököt befogadják. Minden vallásbeliek közül volt egy, mert törvény szerint a vallási gyakorlatot illetőleg minden vallás egyenlő volt, az eről való törvény Unionak nevezetik s megszegőire súlyos büntetéseket foglal magában. A püspök befogadása ellen számtalan okokat hoztak fel, melyeket megczáfoltam annyira, hogy még Pekry is elhallgatott, kit kiválólag használtam ezen ügyben. Végre azonban még is tökéletesen fel kelle hagynom vele.“ *)

A püspökség visszaállítása végre III. Károlynak sikerült, ki azt 1715-ki december 11-én kelt határozatával újból alapította és régi székhelyére Fejérvárra visszahelyezé. Első, ki azt elfoglala *Mártonfi György* esztergomi kanonok volt, ki az erdélyi egyház fényének helyreállítása körül tett fáradozásait azzal koronázta meg, hogy a király által alapított négy kanonoki stallum mellé az ötödiket sajátjából alapította. — Őt 1724-ben.

Csik-szent-mártoni *Antalfi János* székesegyházunk nagyprépostja követé, ki vagyonának nagy részét az egyháznak hagyományozá. 1728-ki jun. 10-én bekövetkezett halála után,

Zorger Gergely báró, egri kanonok foglala el a püspöki széket, ki a hatodik kanonoki stallum alapítását nyere ki III. Károly királytól. Meghalt 1740. szept. 16-án.

Zetényi *Klobusiczky Ferencz* esztergomi nagyprépost kiváló gondjával tekinté a káptalani szabályok megállapítását. Ennek püspöksége alatt töröltettek el az 1773-ban Nagy-Szebenben tartott országgyűlésen az erdélyi rom. kath. vallás szabad gyakorlatát korlátozó törvények. Az egyházi fegyelem helyreállítására célba vett zsinat megtartásában gátlá zágrábi püspökké 1748-ban történt kineveztetése, később kalocsai érsek lön.

Szalai *Sztoika Zsigmond* báró, elődeinek bőkezűségét utánzandó a megye központjában a papnövelde alapította, a székesegyház megrongált szentélyét újból fölépítteté, a hetedik kanonoki stallum megalapításán

kivül több ájtatos alapítványt dusan gyarapított. 1759-ben lemondván a püspökségről, élte többi napjait a megyesi zárdában istenesen töltvén, 1770-ki april. 1-én elhalálozott.

Batthyáni József gróf, azelőtt pozsonyi prépost 1759-ben püspökké kineveztetvén, kevés időig volt Erdélyben; 20,000 ft. évi kamatját a székely kántorok kiképeztetésére nagylelkűen adományozván, már a következő 1760-ik évben kalocsai érsek lett. azután pedig az esztergomi primási székre emeltetett, melyet sokáig díszített. Utána következett:

Bajtai József báró, azelőtt a piáristák nagy tudományu főnöke, ki tudomány, buzgósa és tekintélye miatt a legnagyobb püspökök közé sorozandó. Ő alapította a nyolczadik kanonoki stallumot, ő nyere ki a nagyprépost számára a püspöki díszletekkel való életét, ő Mária Terézia boldog és ör. emlékü királynőtől a lusitanicus nevű erdélyi püspökmegei vallásalapot. Betegsége miatt 1772-ben a püspökségről lemondván, pozsonyi útjában meghalt.

Manzador Pius, szentpáli (barnabita nevű) szerzetes a bécsi császári királyi udvar nagyhirű hitszónoka, ki 1773-ban erdélyi püspökké kineveztetvén, kitűnő tulajdonainál fogva nagy reményt keltő életét már a rákövetkező évben Nagy-Szebenben bevégzé. Nagy apparatussal készült és német nyelven kinyomatott kitűnő egyházbeszédei a Batthyáni könyvtárban is megvannak.

Kollegradi *Kollonics László* gróf, mint nagyváradi prépost 1774-ben erdélyi püspökké neveztetvén ki, kevés időig kormányozhatta e megyét, már 1780-ban nagyváradi püspök, végre kalocsai érsek lett, honnan az erdélyi székesegyházi templomnak gazdag arany készletet és épülete főtartására hatezer forintot adományozott. És most „majora canamus!“

Batthyáni Ignác grófnak, ki egri nagyprépostból 1780-ban lett erdélyi püspök, drága emléke megérdemli, hogy róla kissé hosszasan szóljunk. Azt hisszük, hogy tiszteit olvasóink kedvesen veendik, ha életének leírásából a káptalannak 1798-ki nov. 17-én történt halála alkalmával kiadott szomorujelentésének nyomán, némelyeket ide jegyzünk: „... Arvakká lettünk tehát atya nélkül, még pedig oly atyától fosztatván meg, kivel velünk e püspöki megye nem csak nagy, hanem az előbbi századok szent püspökeihez hasonló főpásztort, az egész haza pedig legjótékonyabb polgártársát méltán gyalozolja. Benne a nyomtatásban is megjelent könyvek által eléggé tanusított nagy tudomány, a legalsóbbakhoz leereszkedő nyájassággal vetélkedett. A szent ténykedéseken előmlő szívbéli forró szeretete igen gyakran a leggyöngédebb könnyhullásban nyilatkozék s a körülállókban törredelmességet fakasztta. Ahol csak alkalom nyílt a szent ténykedésekre, ezeket lelkének akkora buzgósaival végzé, hogy a nála sokkal ifjabbakat és erősebbeket is a maga lankadatlanságával kiférasztá; a főpásztor látogatások alatt olykor harmadnapra halasztá az étkezést. Nappalait a közügyek, éjjeleit a tanulmányozás és jámborság cselekedeteinek

*) II. Rákoczy Ferencz emlékirata a magyar hadjáratról 1703—1711. Közli Ráth Károly sat. Győrött. 1861. 146. lapon.

folytatására fordítá, szokása levén 12-től éjji egy óráig a kenyér színe alá rejtett Istent folytonosan imádni. Artatlan testén, melyet kemény vesszőkkel és ostorozással szolgásgaságba ejtett, halála után is láthatók valának a sebhelyek. A bőkezűség és könyörületesség gyakorlására hivatottnak, sőt születettnek látszott. Erdély régi fejedelmének rombadölt palotájából magának és utódainak díszes lakot emelt. Mátkáját, a székesegyházat, gazdagon fölékesítette. A főtanodákban több ifjút a haza reményére neveltetett, a magánházakban sok özvegyet, azok árvaít és más nyomorultakat föntartott. Udvara, távollétében is az utazó vendégek befogadója volt. A Baththányi név, (mely fenséges házból, hogy Erdély e században két legnagyobb püspökét nyerte, azt különös dicsőségünknek tartjuk) a jövő századokra átmenő dicsőségére, csillagdat (e tudományban is jártas lévén) alapított, emelt, azt Angolhonból hozott drága eszközökkel felszerelte, ritka könyvek és kéziratokból álló, közhaszonra megnyitott könyvtárral gyarapította, adományozta. . . . De hogy végetlenek ne legyünk: többi érdemei beírják az élet könyvébe. . . .*) Mily buzgón dolgozott azon, hogy Erdélyben egy tudós társasági alakuljon, szintén ismeretes dolog.

Csikmindszenti **Mátyosi József**, ki azelőtt a kath. Comissionának előadója és egyszermind az erdélyi normalis iskolák inspectora, majd címzetes püspök volt, 1799-iki martius 14-én nevezetett ki erdélyi püspöknek.

E tudós székely hazánkban gróf Kemény József tanúsága szerint az erdélyi jelesb férfiak és tudósok közé méltán számítható. Mint főpásztor a király, a haza és polgártársai iránti hűségnek kitünő példánya volt. A szomorujelentés, melyben a káptalan 1815-iki mártius 3-án történt halálát tudatja és érdemeit elősorolja, így végződik: „Mindezekről ő maga e rövid emlékiratot készíté magának: *Többet élt, mint ohajtotta, kevesebbet tett, mint akarta*, abban nyugodván meg, hogy azok fölírják az élet könyvében.“

Rudnai és divékujfalusi Rudnay Sándor esztergomi püspöki helyettes és helytartói előadó 1816-iki júliusban foglalta el az erdélyi püspöki széket; de ittélé rövid ideig tartott, mert 1819-ben Magyarország primássá nevezetvén ki 1820 ban april hóban elbucszott Erdélytől. Azonban rövid ittélé is örökre emlékezetessé tette azon főpásztori gondoskodása, hogy a püspöki megye szabályszerű látogatását két év alatt bevégezté, és a káptalan tagjainak számára I. Ferenc királytól díszes melikeresztet nyert, mellyel 1819-iki aug. 15-én a kanonokokat nagy ünnepélyesség közt földiszíté.

Négyesi Szepesy Ignác báró egri kanonok 1820. május 9-én foglalván el az erdélyi püspöki széket, főpásztori tisztjét 1827 ig, a mikor Pécsre áttétetett, oly apostoli buzgósággal teljesíté, hogy emléke még ma is élénk és áldott az erdélyi katolikusok szívében.

Csiktusnádi Kovács Miklós nagyváradi kanonok 1828-ki april hó 16-ikától 1852. octóber 18-ig kormányzá atyai bölcseséggel és tapintattal az erdélyi püspöki me-

gyét. Keresztény szellemben gyakorlott takarékossga százezekkel gyarapítá és segíté föl az 1849-iki mozgalmak folytán nagy károkat vallott katolikus alapokat. Halála előtt egy félévvel

Hajnald Jajos személyében oly püspöki segédet nyert volt, ki fönemlített napon bekövetkezett halálával a püspöki székben utóda lett. Mit tett a fönkelt lelkü főpap az 1849-ik év után beállott nehéz politikai viszonyok folytán zilált állapotba jutott püspöki megye újbóli felvirágoztatására; miként nyerte meg ékes szónoklatai, folytonos atyai látogatásai és kifogyhatlan bőkezűsége által hiveinek és honfitársainak rajongásig fokozódott ragaszkodását és szeretetét; mint szerzett Rómában az apostoli fejedelem székhelyén dicsőséget az erdélyi dioecesisnek; mint tetézte mindezeket azon hazafias önfeláldozásával, melynél fogva püspöki székéről 1864-ben lemondott: mind ez még miudnyájunk hálás emlékében él és élni fog örökre. Lemondása után cz. kárthágói érsekké nevezetvén ki Rómába ment, honnan nemsokára a kalocsai érseki székre emeltetett, melyen mint bibornok tündöklék. 1865-ben utóda lett

Fogarassy Mihály A „Szent-István-Társulat“ címűt viselő és áldásosan működő egylet nagynevű alapítója az erd. püspökmegyei rom. kath. autonomiának fölemlenítője és a magyarországi püspököknek 1848-ban tartott értekezletén megállított elvek nyomán bölcs beállítója, ki hosszú evek során át a theologiai tudományok terén mint alapos, mély és terjedelmes ismeretekkel bíró tudós, a magyar egyházi szónokok közt mint jeles előadásu és tömött ékesszólásu hirdetője a szent igéknek a politikai téren mint a felsőbbbségnek és nemzetnek bizalmát több versben kinyert honi tündöklött 1865-ben foglalta el az erdélyi püspöki széket, melyre mint nváradai kanonok és címzetes püspök nevezetett ki. Fogarassy e meggyét 17 éven át atyailag kormányzá, több templom és női zárda fölépítésével, tetemas alapítványok létesítésével gazdagítá. Nem volt megyéjének iskolai, nevelési vagy egyéb egyházi ügye, melyet korát felülmuló hévvel fel nem karolt, lelkesen és tevékenyen elő nem mozdított, egyházunk vezérelvei értelmében erélyesen nem védelmezett volna. Különös előszereettel ápolá a Székelyföldet a catholicismus e tömötsoru bástyáját Erdélyben, melynek hálás fia vala. Utolsó hosszú betegségét keresztényi megadással és türelemmel viselvén, 1882-iki martius 23-án ez életet ama jobbal cserélte fel, hol jó szívének remélt jutalmát vette. A halála által megürült erdélyi püspöki szék a gondviselés atyai gondoskodásából nem marada sokáig elárvalva. Még ugyanazon évi márczius 30-án 6 es. és apostoli királyi Felsőge által

Lónhart Ferenc lón kegyelmesen erdélyi püspökké kinevezve, mely kinevezés a terjedelmes megye egész területén a legűszintébb örvendéssel fogadtaték. Ez örvendezés magasztosan nyilvánult az 1882-iki szeptember hó 17-én történt székfoglalásának ünnepén, a midőn a három főpásztor oldalán és vezetése alatt működött s a megyei kormányzásban részt vett pápai praelatus, székesegyházi nagyprépost és fölszentelt segédpüspök ur ő méltóság

*) L. Uj magyar Muzzeum. 1855. VII. és VIII. füzet 402 l.

ünnepélyesen foglalta el azt a főpásztori széket, melynek csaknem négy tizeden át oly díszes oszlopa volt.

Ez örvendetes esemény első évfordulójárak tiszteletére készüle az erd. rom. kath. irodalmi társulat nevében és hódolatául e kis történelmi böngészet azon szívből származott ohajtással, adja a Mindenható, hogy kegyelmes főpásztorunk, ki az erd. püspökség újabb alapításának korszakán át tündöklött örökemlékü elődök székét oly szerencsés auspiciumok alatt és mindenkitől ohajtva foglalta el, kit ő apostoli kir. Felsege, tekintettel egy érdemekben gazdag előélet lefolyására titkos tanácsosainak fényes sorába már főpásztori méltóságának küszöbén felvenni kegyeskedett, az emberi kor lehető legtávolabbi határáig érve, az ég kegyelmétől segítette meggyéje és a haza javára mindazt létesíthesse, mit nagy szíve létesíteni ohajt.

Vessely Károly.

erd. r. k. irod. társ. t. elnöke.

A bucsu ünnepélyek társadalmi jelentősége.

(Kovács Gyárfástól.)

Manapság igen szélesen használt szabados szólam lett e kifejezés: „*lejárt már magát.*“ Bizonyos körökben, ha Istent emlegetjük! „*lejárt már magát.*“ Ha tulvilági életéről beszélünk, ez anyagaival, ördögeivel, pokolával, purgatoriumával és menyországával: „*lejárt már magát.*“ mert mindezek a régi sötét (?) századok vallási fanatizmusának — mint mondják — fikciói. Istenimádás s egyéb vallásos ténykedések az ugynevezett felvilágosultak (?) előtt mind lejárták magukat. No de különös kegyképen annyit megengednek mégis, hogy a közép számára mindezek szükségesek, mintha bizony ennek keblére a *felvilágosultakéinál* egész más vallási érzületet alkotott volna a Teremtő — szerintük a mindenható természet. De mindezeketől eltekintve ily „*lejárt*“ intézménynek tekintik a bucsujárásokat is. Ezek dogmatikus oldaláról a katholicismus eme kedves (?) barátjainak nem akarok szólni nehogy falra borsót hányjak; hanem — mert ők mindent a társadalmi jóllét szempontjából, a társadalomra báramló anyagi és szellemi haszonból szoktak megítélni: — hadd szóljak én is a bucsünnepélyekről épen az ők szempontjukból, hogy lássák át, miszerint a bucsu intézmény s így a bucsujárások is *szerintük sem járták le magukat.* És ezt, mint positiv állítást előre is merem konstatálni. De reménylem, hogy méginkább meg fognak győződni a bucsu társadalmi hasznos jelentőségéről azok után, miket alább írok s így azok meg tarthatását „*napszúrás*“ „*járvány*“ s más ürügyek és szín alatt nem fogják nehezíteni.

Tehát a dologhoz!

A világtörténelem talán nem emlit népet, mely a mi bucsujárásainkhoz hasonszerű vallásos ténykedést nem gyakorolt volna. A görögök nemzeti játékaik, nemcsak mint ilyenek, hanem mint vallásos cselekedetek is figyelemre méltók. Voltak a görögöknek közös istenek, kiknek ünnepeket ültek; így tartották Apolló tiszteletére a pythi, Poseidonéra az ischmisi, Zeuséra a nemei s

olimpi ünnepeket. Olimpiában Zeus oltáránál békésen találkoztak az anyaországoknak, a dicső Hellásznak görögjei; oda sereglettek a görögök a sok telepárosokból, Francia, Macedonia, Hellespontból stb.“ itt látták a görögök nevük nagy voltát s egy népül ismerkedének. Aldozatok, karénekek és körmenetekkel kezdődött az ünnepély.“ — Nem hasonszerű dolgok ezek a mi bucsujárásainkéhoz, melyeknél a legfölségesebbnek szintén áldozatok mutattatnak be, körmenetek tartatnak énekek zengedezései mellett s a különböző ajku nemzetek a Megváltó vére által egygyé olvasztott gens sancta et populus electionisul vallják magukat!

Voltak Romának is a görögökhöz hasonló nemzeti és vallásos ünnepélyeik, voltak megszentelt helyeik, hol isteneik tiszteletére templomok (Augustus korában 400 volt), és kiválóbb hősök emlékére szobrok lettek emelve, melyek körül az illetők ünnepein seregesen tódult össze a népség. És valamint a zsidóknak meg volt saját Jeruzsálemük, hová évenként felrándulni szoktak, Jehova imádására: úgy meg van a mohamedánoknak is sz. helyük Mekkájukban, hol a jámbor muzulmán hathatósbban véli kifejezni imádó hódolatát Allah — és tiszteletét nagy prófétája Mohamed iránt, stb.

A kereszténységnek is meg vannak az ily szent helyeik. Azon helyekre, melyeket az üdvözítő Jézus megjelenésével megszentelt, mindig kegyelettel sóvárog a jámbor hívő. Így volt ez a legrégebb időktől fogva. „A világot megváltó Jézus Kristus sirja — mondja Michaud — nem maradhatott sokáig titokban. A keresztény idősámítás első századaiban mindjárt felkeresték ezt az evangelium követői s bemutatták ott imájukat az Isteane. Konstantin császár az „Ember fiának“ sirját szevedése történetének némely főbb helyeivel együtt templommal véttette körül, s midőn a szt. sir temploma felszenteltetett ezrenként tódult oda a nép, keletnek különböző tartományai-ból. . . Helena császárné még öreg napjaiban is utra kelt Jeruzsálembe s az ő szt buzgalmanak köszönhető a valódi szt. keresztfa feltalálása egy Barlangban közel a Kálvária hegyéhez.

Ez ájtatos nő példáját a következő századokban sokan követték, mint Porphir és kremonai Eusebius (4 század), Eudoxia császárné (5 század,) piacensai szt. Anta (6 század.) stb. — A muszulmán uralom sem vala képes a zarándoklásokat feltartóztatni; sőt a nyugati kereszténység — az egyszerű pornép úgy, mint a hatalmas urak és fejedelmek — zarándoklás iránti buzgalmit egyesítve a keresztény lovagiasság magasztos gondolatával: annál nagyobb lelkesültséggel karolták fel a szt. helyek látogatását, minél nagyobb veszély fenyegette azokat a mohemadanismus uralma folytán. E lelkesültség nyilvánult az Orbán pápa által hirdett clermonti zsinaton, midőn a gyülekezet és a clermonti téren összegyült népség a szt. földre való zarándok — bucsujárás istenes eszméjétől át — és meghatottan, felkiáltott: „Isten ugy akarja, Isten ugy akarja!“ Ezeknek s későbbi nagyobb és kisebb mérvű bucsujárásoknak — egyes kalandorok kicsapongásait leszámítva — sokkal ismer-

tebbek a társadalmi jóllétet előmozdító előnyei és hasznaik, hogy sem tovább kellene fejtegetnem, hanem még megjegyzem, hogy Roma s ennek a mártírok vére által megáztatott minden porszeme szintén jámbor zarándoklásaink óhajtott tárgya.

De nemcsak a kath. világnak, mint egyetemnek, vannak ily speciális bucsujáró nevesb helyei, hanem vannak egyes nemzeteknek is. Így péld. a spanyol egész pietással zarándokol Szt. Jakab sirjához. A francziának meg van a maga Lourdes-ja. A sz. ferenczesek és olaszok nagy kegyelettel emlékeznek Porcziunkulára. Meg van a magyarnak is a maga Mária Radnája; elvándorol a stajer Mária Cellbe és a székely is büszke Csik So.mlyójára, stb. Ezekon kívül csaknem minden vidéknek meg van a nevezetesebb bucsujáróhelye.

S vajjon mindeme helyeket miért tekinti a nép kegyeltesebbeknek más helyeknél? Feleletül ideiktatom, mit egy vallási munkában olvastam: „valamint a természet sem áldott meg minden egyes helyet gyógyfüvek és forrásokkal, hanem különös elzártabb helyeken — hová csak fárradtsággal juthatni — produkálja azokat: úgy az Isten is kegyelmeit kiválóbban csak azon helyeken éreztetni melyeket valamely csodás természetfeletti jelenség megsejteltékül enged tekintanünk. Csoda-e tehát, ha a nép — magyar népünk is, az ily helyeket hosszas zarándoklással felkeresve, lelke üdvét kivált ott ügyeszkiz munkálni, hol Istent kegyelmeiben mintegy közelebb látja.“

De a bucsujárások és ünnepélyeknek, melyek az emberiség életével legbensőbbben összeforrrva látszanak lenni — vallási jelentőségükön kívül, mint fennebb érintém, meg vannak társadalmi jelentőségeik és hasznaik is. Így:

Általános óhajtas az, hogy az egyes vidékek lakóinak minél szélesebb legyen ember-, hely és más tárgyakra is kiterjedő ismeretkörük. Ha a szél fuvalma olykor olykor a levegőt meg nem bolygatja: a klimatikus viszonyok lassankint megromlanak. Szükség tehát a légfolyamok hullamos változása, hogy frisebb és tisztább legyen az aer. Az ember is: ha folytonos elzárkózottságban él; ha nem ismer saját szülőföldén kívül más tájakat is: egész ismeret és gondolatszegény, mert ismeretehetsége kevés tárgyat ölel fel, mikkél magát gazdagíthatná. Tehát már ismerő tehetségünk fejlesztése és ismereteink gyarapítása követelik hogy mennyiben lehetséges utazások és kisebb nagyobb mérvű kirándulásokkal gazdagítsuk értelmünket, szaporítsuk ismereteinket — hely, idő és földrajzra nézve. Mit ezek tekintetében a katonaság tetemes költségekkel ér el: a jámbor zarándok, midőn hegyet, völgyet, vidéket, országot összebarangol, ezt csak önterhére és költségére teszi meg; értelmét és ismeretei körét mások megterhelése nélkül szélesíti. S vajjon e körülmény nem a társadalmi műveltség egyik követelménye gyanánt tűnik-e fel? Ki ezt megtagadná, ellehet arról mondani, hogy nem olvasott azon szellemi előnyök és hasznokról, melyeket a bucsujárásokról, a történelem feljegyzett. S ekként lehetséges-e és szabad-e a bucsujárások és ünnepélyek társadalmi jelentőségét eltagadni? A feleletet a józan ítélőtehetség egyenes és részrehajlatlan ítéletétől várom.

Általános óhajtas az is, hogy különböző nemzetiségű honpolgárainak ne legyenek egymástól elszigetelve, hanem egyetemlegesen érezzék és tudják: hogy ők egy közös hazának gyermekei. Már pedig e közérdekű czél elérésére lehet-e a lucsknál óhajtottabb eszköz? Eltekintve a törvény szigora által eszközözni szokott katonai nagyobb összpontosításuktól: mi készítheti a népet önkénytesebb összejövetelekre, mint a minden nemzetiségek vallásos érzületének megfelelő bucsuk? Szent István jobbának csodás ereje, mely hajdan áldólag lebegett hazánk felett — Szent István király ünnepén nem vonz-e ezeket Budára? Egy Mária-Radnán évenként nem látod-e Magyarország csaknem mindenik nemzetiségét képviselnek? s egy közös hajlékban összegyülekezetten egy közös Menyeyei Atyát imádni? S nem hallod-e a szónokok ajkairól a szózatot, hogy valamint egy közös Atyának gyermekeik kikkől Ő szeretettel gondoskodik: ép oly közös elöttök az édes hazaföldje, mely bölcsőjük vala s majdan sírok is, mely gondosan ápolja s majd szeretettel kebelébe fogad? Vajjon a bucsukon hallott ily intelmek a nemzetiségi sur-lódásokat növelik? vagy békére intik a népeket? A választ azokra bízom, kik a bucsut „lejárt“ intézménynek szokták tekinteni.

(folyt. köv.)

T Á R C S A.

MÉRGENÉS.

A nagy természet szép világában
Ugy-ugy elmerengek . . . hisz ez éden!
Körülöttem millió virág van,
Mint csillag ott fön — a magas égen.

Fényes csillagokat sötét égben —
Nappal himes virágokat látok, —
Igy gyönyörködtetik alatt és fenn
Változatos bájjal a világot.

Istenem, beh szép is ez az élet!
Hát ha soh'sem boritnák be felhők —
S nem ismernénk bánatot, bu-ferget,
Tán az Alkotót el is felednök.

De zöld füben, virágos bokorban
Mérgek kígyók is gyakran sziszegnek, —
Sok szép házakban titkos pokol van
S angyalok között — sátáni lelkek.

Nincs oly boldog szülöttje a földnek,
A ki mondhatná: mim sem hiányzik;
Zavartalanul egy szív sem örvend,
Elhervad minden arcz és virág itt.

Öröm, ifjuság, szépség, boldogság —
Ámitói rövid életünknek,
Édes vágyukat szívünkbe oltják
S aztán mindörökre tovatűnnek.

Im a szép föld kopár lett előttem
S szivem megürült . . . Amik betölték,
Elenyésztek a nagy temetőben, —
S mit látok? — csak a siralomvölgyét!

S most gondolatim fölemelkednek
Hozzád, az örök fény világába,
Ki a mindenséget építetted,
Ég és föld dicsőséges királya.

Istenségednek szikrája — lelkem,
Ellenállhatatlan vágyat érez,
Hogy dicsőülve visszaröppenjen
Kiolthatatlan lángtengeréhez.

A csillag-virágok körülöttem
Futják a kiszabott égi pályát;
Sergei számlálhatlan dicsőknek
Ragyogó trónusod körülállják.

Csodás világ, hol az igazságnak
Örök — éj nélküli napja fénylik;
Hová semmi gazság nem vet árnyat,
Hol festett erény senkit sem ékit!

Hol a tükör-tiszta lelkek fényét
Sem titok, sem homály nem borítja,
Hol szeplőtlen tündöklék a szépség,
Gyökerében el nem undokítja.

Hol a ragyogásnak nincs homálya,
A távol, magas, mély, elenyésznek;
Hol a gyönyört a sziv meg nem bánja
S nem ismernek lehetetlenséget.

Hol minden igaz vágy célját éri,
Jutalmát elveszi minden érdem;
Hol többé nem kell félni, remélni —
A tökély legfőbb fokához érten.

Ki ne vágyódnék e szép világba,
Hol nem mulandó édes boldogság
Van az igaz hű lelkeknek száma,
Mitől idő és halál meg nem fosztják.

Oda vágyik lelkem, oda vágyik,
E földi salakját visszahagyva,
Hol az erény gyom nélkül virágzik
S hol az örök szeretet harmatja.

Oh, ha hitét egy ily szebb világnak
Szivünkbe korán nem csepegtetnék, —
S édes remény nyel nem biztatnának:
Tudom — ezerszer kétségbe esnénk.

Hála, hála néked oh Világur,
Hogy ha elhalt minden földi érdek,
Lelkünk örök vigasztalásául
Meghagyád a hitet, reménységet!

BALINTH GYULA.

Szentföldi emlékirat.

Európa üdvözlése.

XXI.

(Folytatás.)

Alexandria szomoru panorámáját odahagyva, alig indultunk a nyílt tenger háborgó habjain, midőn a betegség jelei kitörni kezdettek. Megkevesbedett hajónk lakóinak száma, de előkelő, tekintélyes személyekben gyarapodott. Velünk jöttek a német főconsul, a nemzetközi főposta igazgató, a nemzetközi törvényszék elnöke, bírák, zeneművészek, egy gyógyszerész. Magyarországból Markstein Károly szeszgyáros, egy spanyol szerzetes Mexicótól, Palmieri és Petrone olasz tanárok és négy lapszerkesztő, kiknek körében lenni egész élvezet volt. Az említett főhivatalnokok 3 havi szabadságot nyertek, mert a hivatali helyiségek romokban heverték, a gyógyszerész még háza eredeti helyét sem tudta biztosan feltalálni, minden vagyona oda lett; de remélé, hogy kormányától kártérítést nyer.

A „Saturnó“ gözűsünknek, mert a „Selene“ Alexandriánál maradt — legkedélyesebb egyéne a spanyol barát, a ki talpraesett ötleitei által a szomoruakat valóban felvidámitotta; majd büvészeti mutatványokat adott elő, találós kérdésekkel faggatott, majd egy mexicói predikációt mondott, mely büvességes voltára tekintve fölülmúta Abraham a Sancta Clara e nemű beszédeit, szóval ezen leleményes eszű barát, komoly társaságunknak lelke volt. A leghosszabb tengeri ut Alexandria és Corfu közt terül el, azért szükséges is ily heleben, hacsak agyonunatkozni nem akar a kellemes társaság kör, hisz itt 4 napon át egen s vizen kívül ritkán lát legalább a távolban sötétlő hegyormokat. Súlyosabb fogságot nem képzelhetnék, mintha valaki csak is e térben mozogna, tudom, hogy elefedné még a keresztnevét is.

Érdekes lesz megjegyeznem, hogy a társalgás latinul folyt, minek következtében a kiejtés helyességét illetőleg sokszor eltérések keletkeztek; különösen a spanyol, olasz és francziák saját kiejtésök szerint bírálták a latin betűk kimondását a *c* betűt *cs* nek, a *g* betűt olykor *ds* nek ejtették ki. Ebből egész tudományos vita fejlődött; az említett latin fajok e kérdés eldöntése körül legilletékesebbnek hitték magukat s azzal argumentáltak, hogy *c* betű nem létezik s ez a magyar és német nyelv sajátosag betűrendszereből van kölcsönözve.

Ezekkel szemben mi a törvénelmi tényekre hivatkozáink, hogy a latin nép a görögtől származik, következőleg a latinra nézve a görög az anyanyelv; már pedig a görög betűk kiejtése felől jelentékeny nézeteltérések vannak ugyan, de abban mind Reichlin, mind Erasmus hivi, ugyszintén az ujjörögök is megegyeznek, hogy a *g* betű vagy *g* vagy torokhangu erős *ghámm'*a hangot ad, a *c* betűre vonatkozólag a *zéta* vagy *ssítá* közt egy esetleges erősb hang a *c* lehetett, miután a latinban is némeylek az *s* betűt hol *sz*-nek hol *sz*-nek hangoztatják.

A nyelvtani vita oly érdekeltséget keltett, hogy a német főconsul szintén részünkre állott, s abban állapot

tunk meg, hogy hazatérve, tüzetesebben levél által fogjuk egymást felvilágosítani.

Ezen időtől a német főconsul társaságunkat igen becsülte s a szent földi utazásunk alkalmából nyert tapasztalatok felől tudakozódott. Ezek tolmácsolásában mi sem voltunk restek, a mint éreztünk, úgy mondtunk el észreteleinket.

Fájdalommal kellett Jeruzsálemben észlelnem a keresztény népek azon összeférhetlenségét, melynél fogva azon legszentebb ereklyéjük, — a szent sir temploma felett — a hitetlen muzulmán rendelkezik s a helyett, hogy a török birodalom is, mely jelen szervezetében, mint egy koronás orvos megjegyzi — súlyos betegségben szenvedik, — a keresztény vallás magasztosan alakító szellemét felültené, azt továbbra is a tespedés alatt szenyben, gondozatlanul hagyják. Minden, ugyanazon valláshoz tartozó hívő, saját szent helyét hatalmában bírja, egyedül a keresztény nép közt uralkodó visszavonás nem engedi visszaszerezni a legdrágább kincsét.

A kutatások korát éljük. Schliemann a trójai romok felfedezésére áldozatokat tesz, valjon a keresztény kormányok támogatása folytán nem akadna e ily vállalkozó szellem, hogy a földalatti üregek, folyások s építményekben annyira gazdag Jeruzsálem is kutatás tárgyát képezze s ezáltal nemcsak szent vallásunk, hanem a tudománynak is jelentékeny szolgáltatásokat tenne.

Jeruzsálem legszebb kapuja, az ugynevezett damascusi kapu közelében a föld alatt egész boltozatos építmények láthatók maig is, melyek a máltai lovagrend kolostorát képezék; továbbá a próféták és királyok sirja, mind ezek oly műemlékek, melyek a tudományos megfigyelés által valószínűleg vívmányokat teremthetnének.

A társalgás szívesen hallgatta s alapos megjegyzésekkel kísérte az e tárgyban felmerülhető nehezégeket.

Örömmel vettük észre a horgonyok lebocsátása alkalmával, hogy Corfu előtt állunk. A városhoz most közel nem juthatánk, mert a görög hajók tengeri hadigyakorlatot folytattak. Agyukkal tett czélvölveseik azonban nem sikerültek, legalább a mig Corfu előtt vesztegeltünk, csak a tenger nyelte el az ágyugolyókat. Roppant népség gyűlt a corsóra s bámulta a veszélyes műveleteket.

Azt gondoltam, hogy régi jó barátunk eddig megfeledkezett ígéretéről, de ime, alig pihent meg hajónk, ott termett a fúrge Eiländer Arthur, kivel annyi kelleme órát tölténk, rögtön fölkereste az alexandriai német főconsul, kitől a város viszonyai felől tudakozódott. Megajándékozott egy nagy kosár gyümölcsessel, különösen ősi baraczkkal és szerencsés hazatérést kívánva egy másnak, jó barátunk ismét Corfuba vitorlázott.

Rövid fentartás után hajónk az utolsó állomástól is elbucsuzván, vígan lejtett a habok szárnyain. A hajón egy ökröt ütöttek le roppant draszticus módon, de csakhamar ott termett a mi mézsáros társunk s egész kedvteléssel végezte mint műértő szakmáját, ezért jutalmul a zarándoktársaság a legjobb részt kapta oszonára.

Egész 6 heti utunk szárazon folyt le, de mikor Lissa és Pola felé közeledénk; hol egykor Tegethoff tenger-

nagy az olasz hadihajó fölött oly fényes győzelmet aratott, megeredtek az ég csatornái. Itt láttam a tengeri táviratozás sajátos nemét. Pola mellett van egy világító torony, ennek közelébe jutott hajónk s a távirat eszméit különféle színű zászlók felhuzása jelzé, a miket tévedések kikerülése végett a toronyőr ismételt s e világító toronyból tengeri huzalon küldik szét a táviratokat.

Ezután a partok miad összébb huzák a tenger terjedelmét s lelki örömmel üdvözöltük a rég látott pontokat. De örömünk csak akkor lett teljes, midőn Triest partján kikötöttünk. Igen! ekkor önérzettel mondhattuk el a költő igéit:

„Partra szállottam. Levonom vitorlám ;

„A szelek mérget nemesen kiálltam

„Sok Charibdis közt, sok ezer veszélyben

„Izzada orczáim.

„Dicsőség Neked meny és föld hatalmas Istene !”

(Folyt. köv.)

Kisebb közlemények.

— **Heti körszemle.** *Jtthon.* A zágrábi magyar ellenes tüntetések és czimer sérelmek a magyar kormány részéről erélyes megtorlásban részesültek. A magyar és horvát körirattal ellátott államczimerek szept. 7-én déli 11 órakor egy szakasz vadász kivonulása mellett, a csapat élén harsogó zenével, ismét kifüggesztettek. Ramberg b. kir. biztos már megkezdette hiv. мүködését s a tisztelgések alkalmával reményét fejezte ki, hogy az alkotmányszerű állapotok legrövidebb időn helyre fognak állani. — *Somssich Pál legjelesebb államférfiaink egyike* nagyjelentőségű levelet intézett választó kerületéhez a horvát zavarok és a zsidó kérdés ügyében. Mi az első illeti, Horvátországgal való jelen viszonyunkat tarthatlannak véli s kívánja, hogy oly intézkedések történjenek, melyek, mig egyrészt Horvátország tartományi hatás körét biztosítják, másrészt István koronájának souverain jogait csorbitani ne engedjék; a zsidókérdésben absurdumnak tartja, hogy a 700,000 zsidót mind kiüldözni, kiölni, vagy kirabolva koldusbotra juttatni lehetne és azért egészen más, a nemzethez sokkal méltóbb eszközökről kell gondoskodni, melyekkel a keresztény öslakók magukat megvédelmezhetik; s ezt czélszerű törvényhozás útján véli legsikeresebben elérhetni. — *Bécsnek a török járom alóli főtiszabadtításának kétszázados évfordulóját* szept. 12-én ünnepelte meg az osztrák főváros és vele az egész nyugati civilizatio, a kereszténység, a mely egyesülten törte meg Bécs falai alatt a félhold három világrészre terjedt hatalmát. Ezen esemény a többek között szorosan összefügg Sobieszky a lengyelhős nevével, kinek emlékét most nagy fénynyel ünneplik meg Krakóban a hü lengyelek.

— **Franciaország.** *A gyászünnepély Chambord grófért Párisban* a „St. Germain l'Auxerrois” templomban oly nagyszerű volt, minél nem lehetett volna nagyobb, ha V. Henrik nem számkivetésben, de trónján hal vala meg. Még republikánus lapok is beismerik, hogy Páris ember emlékezet óta nem látott nagyobb szerűbb gyászünnepélyt

annál, melyet szept. 3-án a kiráypártiak saját költségükön rendeztek az emittelt templomban, mely udvari templom volt. A kifejtett gyázpompa leírhatatlan, a templom már mise előtt annyira megtelt, hogy jóval még kétannyi sokaság csak a templomon kívül vehetett részt a gyászünnepélyen. Csoda-e tehát, ha ma Franciaországban a monarchia visszaállítása komolyan foglalkoztatja a publicistákat?

— **Bajorország.** A felekezeti iskola visszaállítása nagy lépést haladt előre. A kormány ugyanis hosszas halogatás után megengedte a müncheni felekezetnélküli iskolák átalakítását felekezetiékké; legújabbán pedig Lutz oktatásügyi minster újabb népiskolai rendtartást bocsátott közre, melyben határozottan kimondatik, hogy a népiskolák rendszerint felekezeti iskolák. A rendelet továbbá a szülőknek a felekezetnélküli iskolák irányában a legszeleesebb szabadságot biztosít; amennyiben megengedi, hogy, ha a szülők aggodnak gyermekeiket közös iskolába küldeni, a szomszédos felekezeti iskolába küldhessék őket.

— **Olaszország.** **XIII. Leo pápa ő Szentsége** szept. 1-én kelettel újabb Encyclicat bocsátott ki, melynek kezdete „Supremi Apostolatus Officio“ s melyben a szent Atya utalva az idők viszonyaira, az egyház és társadalmi állapotára a bold. Szűz Maria tiszteletét ajánlja, különösen pedig a rózsafüzér elmondására serkenti a híveket, mint a mely a bold. Szűz közbenjárásának kinyeréséért hozatott be. Végül f. évi október havát a bold. Szűznek és a rózsafüzérnek szenteli és avatja föl.

— **Kedves barátom!** Régeen volt az, talán nem is igaz, midőn én is mint olyan segédszerkesztő, vagy munkatárs vagy plane újdondasz, (már nem is tudom hogy neveztek) ama műhelyben dolgoztam, hol te most mint szerkesztő, a közművelődés általános és szent ügyének előmozdítása körül híven fáradozol.

Beközpontatásom — tudom — meglep, hisz rég-rég hogy nem láttuk egymást e műhelyben! És ha tudni akarod miért? azért, mert Virgilnek azon bölcs intelmét követve; „durate et vosmet rebus servate secundis“ kedvezőbb időkre vártam, mit visszatérve a számkivetésből, Isten és szeretet főpásztorom nagy kegyessége immár elérnem engedett.

Kegyes fogadtatásra tehát számítva, belépek hozzád, hogy baráti szívésséged néhány perczeit élvezendő, elbeszéljem neked, de úgy, hogy olvasóid is hallják, a tolyó hó 9-én fényes sikerrel lezajlott *piskü bérmaünnep* egyes részleteit.

De ha már kezdetben a remegés bizonyos nemét veszed szavaimon észre, ne véd, kedves barátom, hogy azért gyöttrődöm, mintha nem tudnám miről és mit beszéljek, hanem azért, mert sokkal remekebb, nagyszerűbb, dicsőbb volt az ünnep lefolyása, hogysem annak hü képét szavaim visszaadhatnák.

Mint tudod, apostoli lélektől ihletett főpásztorunk, említett napon reggel 8 órakor székhelyét elhagyá, és nem a rendes vonattal, hanem az első erdélyi vasut vezérigazgatósága által, szíves előzékenységgel felajánlott külön diszvonaton,

Kanovics Aladár vas. igazgató, Stiny N. vasuti főfelügyelő, Stiasny gyulafehérvári vasuti főnök és 8 papja kíséretében Piskibe rándult, hogy az ottani telepen örvendetesen gyarapodott buzgó nyáját a bérnálás szentségének kiszolgáltatása által a hitben megerősitse.

Hogy mi, mint olyan minorum gentium kísérők, mennyire örvendettünk a nagy szerencsének „extrazug“on álgálhatni, — azt képzelted. Bizony alig tudtuk beletalálni magunkat, majd a salonkocsi belső részeit vizsgáltuk s próbálgattuk, hogyan lehet a puha pamlagon uriasan feszengeni, majd a salonkoupe nyitott részében könnyű szölyékre telepedve, kidüllesztett meilel adtuk a nagy urat s büszkén lenéztük az egyes állomások előtt nagy alázatossággal salutirozó vasuti hátramondítókat, sőt még szóba sem állottunk velök, hanem repültünk mint a madár Gyulafehérvártól egyenesen Piskibe, — oly ügyesen vezette uri vonatunkat Nuber vasuti mérnök.

A mily érdekes és ünnepélyes volt ő exciájának ezen utja a bérnálás apostoli célja és az „extrazug“ nem mindennapi nymbusa miatt, ép oly érdeket és magasztos ünnepi fényt kölcsönzött a megérkezés pillanata is. A fogadtatás fényes volta és szívélyessége a szó teljes értelmében meglepett. A vasuti telep egész főépülete, főleg az indóház az ország czimerével, zöld galyakkal, számos kisebb és nagyobb zászlókkal, zöld guirlandokkal, gyönyörűen fel volt díszítve. A pályaudvar zúfolásig megtelt Piski közönségével és az ünnepélyesség alkalmából Déváról lerándult urak s hölgyekkel. Ott láttuk a piskü vasuti főnök athletai alakját, daruvári Paulé Ivánt, karján vasuti igazgatóné Kanovics Aladárné ő nságával, ott ns. Réthy Lajos kir. tan. és tanfelügyelőt, Lázár György dévai főgondnokot stb, kik az összesereglett népárral együtt lelkes éljenekben törtek ki, midőn a különvonat berobogott a kidíszített pályaudvarba s ő exciája a koupéból a csak egy pár órával ezelőtt ügyesen rögtönzött lépcsőzet segélyével kiszállt.

Az ünnepeit főpásztorunk Weber Béla hunyadkerüli főesperes és „hátszegi püspök“ mondott meghatott szavakban „Isten hozottat“, az ünnep rendkívülségét abban feltüntetve, hogy ott, hol eddig püspök és hittérítő nem járt, hanem csak 3—4 évtizeddel ezelőtt is a földmives szántóvása hasította a földet, ott most egy virágzó, szülő, — mint első hittérítő által buzgón öntözött keresztény telep s annak lelkes közönsége reszesül először a szerencsében püspökét, apostolat, üdvözölhetni. E lélekből jött szavakra Pavlasz Emilia, Pavlasz vasuti főmérnök bájos leánykája állott elé üdvözlettel s kedvesedett szép nagy virágcsokorral ő nagyméltóságának, ki szokott elegantiával megköszönő az üdvözletet, hangsúlyozva gyönyörű válaszában azon ígéretet hogy szívéhez nőtt kedves gyermeke, Piski, nem marad sokáig árván, kap minél hamarabb állandó lelkeszt s templomot. Újból lelkes éljenzés harsogott a közönség ajkairól s zeneszó és taracklövészek közt megindult a menet, nagy kíséret vezetvén ő exciáját, a gyönyörűen ékesített diadaliven és zöld lombozattal dusan díszített utcán keresztül — a szép nagy templomra varázsolt gyári mécsarnokba.

Melléklet a Közművelődés 37-ik számához.

De itt már, kedves barátom, eláll a szavam. Nem tudtam, mit bámuljak inkább, az imponáns, bármely székesegyházba beillő, számtalan gyertyák fényárjában uszó nagy oltár-e? vagy a kitünő műzsléssel ékített tágas műcsarnok pazar díszítményeit? Szóval, el voltam fogulva s minél inkább merült lelkem a roppant kedves hatás által felesigázott gyönyör-élvezet tengerébe, szívemen annál inkább érvényesíté befolyását a díszítményekből felém sugárzó magasztos összhangzat; bámultam ide, bámultam oda s mindenben a vallásos benső meggyőződésnek meghatározható jeleit látva, szívem önkényt imára lett hangolva, hálaimára, hogy e hithideg korban, midőn az emberek törekvései az anyagiasság felé hajlanak s a silány föld felett nemesebbet és magasztosabbat elismerni alig hajlandók, Isten nem szűnik meg az első keresztény századok vallásos buzgóságának meghatározó példáit itt-ott ragyogtatni. Így még meghatva talán nem voltam soha!

Kezdetét vette fényes segédlet mellett a pontificalis nagy mise, mely alatt a gyermekek harmoniummal kísért szép éneke és a szászvárosi 64. gyalogezred kitünő zenekarának művészi dallamai, váltakozva fokozták az áhítat közhangulatát.

Mise végén főpásztorunk apostoli hévvel eszméi s érzelmeinek dús gazdag tárházából egyikét fjté ki ama gyönyörű beszédeinek, melyek szív és velőig szoktak hatni. Beszédében a Megváltó által kinyilatkoztatott s ósatyáink által gondosan mivelő örök igazságok mezejére kizárándokolván, azon az istenismeret gazdag buza kalászaiból szép koszorút fűzött és átadta azt piskii kedves hiveinek, hogy habár, miként az anyaföld gyomrát döntő szegény nagyági bányásznak, életveszélylyel jár terhes foglalkozásuk s emiatt lelkük olykor bágyadozni kezd, ha a szenvedés és megpróbáltatás iskoláján kell keresztül menniök, el ne csüggedjenek, hanem keressenek vigaszt Istennél, ki a keserű könnyeket véghetetlen irgalmában letörli, és a további küzdelemre merítsenek új erőt szent hitünk elévülhetlen igazságaiból. Apostoli fenkölt szellemű szózatát, mely sokak szemeiből könnyeket csalt ki, a hívekre adott főpásztori áldással befejezén, 90 bérmálandót avatott fel a hit bajnokaivá.

És ha elbeszéltem neked, kedves barátom, hogy a bérmálás szentségének kiszolgáltatása után mily szépen folyt le az iskola zászlójának ünnepélyes felszentelése, mely ténykedésnél Kanovics Aladár né ő nsga, miut zászlóánya szerepelt, szép és drága fehér se'lyem szalagot kötvén a zászlóra; ha elbeszéltem, hogy ezután Paulé Iván vasuti főnök és a piskii hitközség lelkes és sokat áldozó főgondnoka, az ő felsége által logkegyelmesebben adományozott koronás érdemkeresztel, Kanovics Aladár első erdélyi vasuti igazgató által szép beszéd kíséretében lett feldíszítve: akkor lehet fogalmad arról is, hogy e csoportosított szép ünnepélyességek mily magasztos érzelmekre lelkesíték a szemlélőt!

Délután 1 óraker az indóházi vendéglő nagy étteremben Paulé diszbedet adott, melyre mintegy 30 válogatott vendég volt hivatalos s melyet a fenndícsért katonai zenekar változatos műdarabjaival kellemesen fűszerezt:

Természetesen nem hiányzott a jó bor, pezsgő és püspök ur ő nagyméltósága által ajándékozott erdélyi specialitas, a híres rozsmalé. Volt sok szép pohárköszöntés is, melyeknek sorát Kanovics igazgató nyitotta meg ékeesszólan üdvözölvén Erdély püspökét; püspök ur ő exciája pedig élteté az első erdélyi vasut vezérigazgatóságát, Réthy tanfelügyelő a zászlóányát, Weber főesperes a házi gazdát, Paulé főnököt, Dr. Tódor J. Réthy tanfelügyelőt, stb.

Végül Kanovics Aladár igazgató és Paulé Iván főnök mellett, nem mulaszthatom el elismeréssel adózni a 64. ezred közszeretében álló parancsnokának, *Fisácié* ezredésnek, ki zenekarát az ünnepély céljaira nagylelkűen átengedé; *Hakhofer* mérnök urnak, ki a műcsarnokot templommá oly szépen feldíszítette; *Bründl* polgármester urnak, ki az utcák egyengetése és feldíszítése körül fáradozott; *Ulrich* tanító urnak, ki az ének és zene által lelkesen közreműködött; *Szatmári* tanító urnak, ki a gyermekeket vezette és a menet rendjére felügyelt és különösen az egyszerű vasuti munkásnak, *Pazoreknek*, ki az oltár körül mindenest volt, szegénysége daczára sajátjából harmoniumra, gyertyatartókra stb. oly sokat áldozott.

Oh valóban nagy nap, ragyogó fényes nap volt ez, melynek emléke örök időkre meg fog maradni a piskii derék nép szívében!

De most veszem észre, hogy olyannak beszélem el mindezt, ki maga is ott volt, sőt előrement az ünnepélyességekre megteenni az előkészületeket, ki mint második lelkes hittérítő, „herczpinkilje“ lett a piskii közönségnek! Nézze meg az ember, hogy rászedet! de hadd el, többé ezt nem teszed azzal, kit te elnevezél, hogy:

„*filius prodigos.*“

Irodalom.

— **Simonyi Nyelvtana**“ Kritikai tanulmány. Irta Thewrewk Arpád. —

A szerző Simonyi magyar nyelvtanát bírálja jelen füzetkében s alapos nyelvtani tudománnyal, s az ügyhöz méltó lelkesültséggel mutatja ki az egész Simonyi féle töves theoria lehetetlenségét s képtelenségét, mely nem csak nyelvészeti, hanem általában magának a józan gondoskodásnak elveibe is ütközik. Simonyi abból indul ki: „Mínthogy a rokon nyelvekben a név és igezők töje magánhangzón végződik, ennél fogva a magyar nyelvben is a név és igezők töjének magánhangzón kell végződni.“ Pedig Hunfalvi vogul és osztják nyelvtani dolgozataiból is lehet tudni, hogy a tők az említett nyelvekben ép úgy, mint a magyarban részint magánhangzón, részint mással hangzón végződnék. Komáromy Lajos is 1877-ben következőleg nyilatkozott: „Nincs tehát bebizonyítva. sőt csak föl se téve, hogy az ugor nyelvek eredeti tövei magánhangzón végződnék, s közelebbről a magyar nyelvet illetőleg sincs e tétel alapos elmélet által kifejtve s föllállítva. És Simonyi mégis e tételt nyelvtanában alkalmazta, s így hibás tételtől indulva ki, maga is hibát követett el. A fővárosban egy tankönyv csináló klub alakulván, egymás munkáit mindenképen dicsérték, és Simonyi nyelvtana szerföbölt ajánlatván a pajtáskodás és ügynökösökösés folytán az iskolákba igen elterjedt, míg végre egyesek erőlyesen felszóaltak, s különösen a „Közoktatás“ című egyetemes tanügyi közlöny a rendszer tulzásait pellengérezni kezdette. Thewrewk Simonyi eljárása számos példával egész halálig szekirozta. Kimutatja, hogy az neveltséges, képtelen kísérlet, a kétségbeesésig aggasztó badarság; nyelvünk és a logika törvényeibe it

közö abszurditás, a szervi nyújtásról, ugyszintén az assimilatiók, a pótló nyújtásról, a kötő vagy segédhangokról, a hangrendről sejtellemmel sem bír, Simonyi töves systemája agyatkínzó s elméletbutító képtelenségek lánczolata. Nála egy egy ígének reneteg sok töve (legalább is 300) megdöbent a józan észet. Szellemi vakssággal megvert szörnnyeteges elemzés, súlyos vétség a magyar nyelv geniusa ellen, attentum a józan ész ellen. — Az ő nyelvtana a „nyelvtani” díszes nevet csak bitorolja; az ő nyelvtanában a fonákosság valóságos orgiákat ünnepel, abban egyáltalán nincs feltalálva a tudományos téren annyira megkívántató következeteség puskapora, az ő holmi meghosszabbított tövekért rajongó badar systemája még a változatlan természeti hangokat is megváltoztatja. Simonyi azzal dicsekszik, hogy ezt a tudomány mai színvonalán állva teszi, úgy, hogy igazán neheze érik, nagylelkű küzdelmébe kerül a kritikusnak az ily hajmeresztő tudományt és józan észet egyaránt pofozgató abszurditások láttára az önmérséklet. Ha a Simonyi féle egymásnak folyton ellentmondó elemzési mód a tudomány mai színvonalán áll; akkor a tudomány mai színvonalán áll az is, ki azt mondja, hogy 2 szer 2 egyenlő 5. Az ő következetlensége mindent elárul, csak tudományt nem. Az ő nyelvtanában alig lehet feltalálni az észet, csak tudományt nem. Az ő nyelvvel teremtett, pedig egy tudós azt mondja, hogy az ész teremt a nyelveket. Az ő nyelvtana szerint való tanítás magyarul kimonóva és a szó legszorosabb értelmében, butítás: Aki nem akar elbutulni és butitni, ne használja! „Késő bánat ebgonolat!”

Mi példákat, melyeket Thewrewk, csólja előrére bőségesen hord fel, nem említiünk, nehogy a 29 lapra terjedő máról szóló ismertetésünk aránytalanul nagy tért foglaljon el lapunk szűk oldalain, de az olvasót már csak azért utaljuk a füzetre, hogy nyelvtanunkban megindult hivataln gazdálkodás, a maga valósága szerint ismertetve, láthassa, melyhez különben hasonlólág németül is bocsátott közre szerző, ugyancsak a folyó évben, munkálatot, melyely — mint a „Közoktatás” mondja — Messiasként várt Simonyi féle rendszeres nyelvtannak épen azon tanait moraszolja agyon, melyekben minden eddigi nyelvtanításunktól eltérve, valami újat akart adni. — A füzethez mellékletül szerző egy néhány verse van csatolva, melyek közül a „Köznevelődésnek” is küldött. — Isméltelten ajánljuk.

P.

— Megjelent: „Jézus sz. Szívének hírnöke” XVIII. évfolyam 1883. augusztusi füzete. Szerkesztői és kiadja Molnár János révkomáromi lelkész. Ára 2 frt.

— „Uj Magyar Slon” egyházi irodalmi folyóirat. XIV. évfolyam. Augusztusi (16.) füzete, 1883. Tartalma: Karmel egyik díszje. — Magyar egyház napjai. — Hegyi séták. — Mutatvány az „Ezer műkereszt” cz. munkából. — Irodalom és művészet. — Vegyesek. —

— **Megrendelő felhívás.** Leányiskolák részére 32 rajzlapot (5 füzetbe rendszeresen csoportosítva) allítottam össze és adtam ki. Ezen nézetem szerint nagyon is hiánypótló munkámnak egy teljes példányát van szerencsém mellékelve azon kéréssel czimednek megküldeni, hogy ezt becses figyelmére méltatni, s ha megfelelőnek találja a vezetése alatti intézetbe behozni sziveskedjék. — Egy füzete ára 20 krajár. Ha egyszerre száz füzet rendeltek meg 10 százalék engedmény. — Megrendelések Sz. Udvarhelyre alulírottához czimezendők. — A megrendeléseknél kérem pontosan meghatározni, hogy hány példány kívántatik az 1-ső, 2-ik, 3-ik, 4-ik vagy 5-ik füzetből. A megrendelt csomagot bérmentve küldöm. A megrendelt füzetek árát, a megrendelő a rendelémény vételétől 30 nap mulva sziveskedjék megküldeni. Sz. Udvarhelyt, 1883. augusztus hó 10-én, tisztelettel **Lukács Sándor** kiadó. —

A napi események köréből.

— **Meghívó.** Az erdélyi róm. kath. statusgyűlést, azon alapon és jog erejénél fogva, melyet Ő császári és apostoli királyi Felsőségének 1867-ik évi augusztus 19-én kelt legfelsőbb elhatározása és a vallás- és közoktatásügyi m. kir. főméltóságú minis-

teriumnak 1867-ik évi szeptember 12-én 890. és 1873-iki június 16-án 1008 elnöki számok alatt kelt, s a tisztelettel idézett legfelsőbb elhatározásra fektetett leiratai az erdélyi róm. kath. status számára biztosítanak: **folyó 1883-ik évi október hó 9, 10 és 11-ik napjaira** a püspöki székvárosba, Károlyfehérvárra összehívandónak tartottam, s ezennel az Ur szent nevében összehívom. A tárgysorozat főbb pontjai a következőkben foglaltnak össze: 1. Az igazgatótanács egy évi működéséről szóló jelentés. 2. A középiskolákról 1883. évi XXX-ik törvényczikk életbe léptetése és az ezzel kapcsolatos intézkedések. 3. Az elemi tanítói nyugdíjalap revisiója, tekintettel az 1882-iki statusgyűlés jegyzőkönyve 28-ik pontja alatt foglalt határozatra. 4. Az igazgatótanács sorsolás útján kilépő tagjai helyett új tagok választása. Ezek folytán felkérem czimedet, hogy folyó évi október 9-ére ezennel kihirdetett statusgyűlésre, Károlyfehérvárrt megjelenni, a tanácskozásokban résztvenni és megjelenéséről, vagy netaláni akadályoztatásáról engemet előre értesíteni sziveskedjék. Kelt Károlyfehérvárrt, 1883 szeptember hó 11. **Lönhart Ferencz**, s. k. erdélyi püspök.

— Püspök ur ő nagyméltóságának legujabb körlevelét hódoló mély tisztelettel vettük, melynek dus tartalmával sietünk t. olvasóinkat röviden megismertetni. — A fődicsért körlevél közli első sorban fm. **dr. Haynald Lajos** bibornok-kalocsai érsek ur ő Eminentiájának azon kitünő emlékiratát, mely a umélt. püspöki karnak a mult tavaszkor Budapesten tartott értekezlete megbízásából készült, és a mely az ugynevezett „Eötvös-alaphoz” hasonló „orsz. kath. tanítói segélyalap” létesítésének szükségességét és módzatait tárgyalja. — Ezután Butak Aron kiérdemült k.-jakabfalvi lelkész és Haazel János nyug. segédlelkész elhunytát tudatja a körlevél, — végül pedig a vallás- és közoktatásügyi, pénzügyi és közmunka és közlekedési miniszteriumok különféle rendeleteit teszi közzé, melyek a lelkészkedő papságnak különös figyelmébe ajánlatnak. Ezzel kapcsolatosan pedig sietünk megjegyezni, hogy a létesítendő „országos kath. tanítói segélyalapra” vonatkozó magas emlékiratot, mely csak legfelsőbb szentesítése és helyeslése a Fonyó Pál által megpendített s e lapok hasábjain is „Orsz. Kubinszky-alap” czim alatt ismertetett eszmének, nemsokára bővebben is fogjuk ismertetni.

— **Választás.** A gyulafehérvári rom. kath. nagygymnasium tanártestülete által f. é. szept. 12-én tartott rendkívüli értekezlet alkalmával általános szótöbbséggel (beadott 8 érvényes szavazat, ebből kapott Straubert Ödön 7-et. Szabó István 1-et) Straubert Ödön tanár s lapunk szerkesztőtársa hat évi időtartamra, statusgyűlési képviselővé megválasztott.

— **Hibalgazítás.** Lapunk 36-ik számában a 321-ik lapon a „Nyilvános közönet” cziműt közleménybe az a bocsátó sajtóhiba csuszott be, hogy alulról a 8-ik sorban „gyfehérvári” szedetett „gyufagyári” helyett, mit ezennel helyregeztünk. —

Kiadja: Az erdélyi r. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: **Dr. TÓDOR JÓZSEF**. Szerkesztőtársak: **BALOGH IGNACZ**, **Dr. CSERNI BÉLA**, **FABIAN SÁNDOR**, **STRAUBERT ÖDÖN**.

Nyomatott a püsp. lyc. nyomda gyorsajtóján (Lövy B.-nál) Gy.-Fehérvárrt.